

Отримано: 3 жовтня 2018 р.

Прорецензовано: 5 жовтня 2018 р.

Прийнято до друку: 6 жовтня 2018 р.

e-mail: zabolotna.olha@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-3(71)-77-80

Заболотна О. Р. Лексико-семантичні прийоми показу самореалізації жінки в романі «The Bell Jar». Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острого : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 3(71), вересень. С. 77–80.

УДК 821.111(73) – 1.09«19»

Заболотна Ольга Романівна,

асистент, Львівський національний університет «Львівська політехніка»

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПРИЙОМИ ПОКАЗУ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНКИ В РОМАНІ «THE BELL JAR»

Роман Сильвії Плат «The Bell Jar» – жіночий, душевний, щирий і гранично відвертий. Феміністично обґрунтована герменевтика центрального та другорядних образів, сюжетної лінії, вибору лексем в тексті роману є надзвичайно індивідуально забарвленою та певним чином ексклюзивною. Попри екзистенційне напруження цих універсальних образів у творчості Сильвії Плат важливим акцентом її творчого переосмислення навколишнього суспільства є показ соціальних колізій, з якими зустрічається жінка. Стаття присвячена дослідженню гендерних проблем в романі «The Bell Jar». Виокремлено та проаналізовано основні лексико-семантичні засоби, за допомогою яких реалізується образ жінки.

Ключові слова: дискурс, фемінізм, концептуалізація, соціальна ідентичність, автобіографічна проза.

Заболотна Ольга Романовна,

ассистент, Львовский национальный университет «Львовская политехника»

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ПРИЕМЫ ПОКАЗА САМОРЕАЛИЗАЦИИ ЖЕНЩИНЫ В РОМАНЕ «THE BELL JAR»

Роман Сильвии Плат «The Bell Jar» – женский, душевный, искренний и предельно откровенен. Феминистически обоснована герменевтика центрального и второстепенных образов, сюжетной линии, выбора лексем в тексте романа является чрезвычайно индивидуально окрашенной и определенным образом эксклюзивной. Несмотря на экзистенциальное напряжение этих универсальных образов в творчестве Сильвии Плат важным акцентом ее творческого переосмысления окружающего общества является показ социальных коллизий, с которыми сталкивается женщина. Статья посвящена исследованию гендерных проблем в романе «The Bell Jar». Выделены и проанализированы основные лексико-семантические средства, с помощью которых реализуется образ женщины.

Ключевые слова: дискурс, феминизм, концептуализация, социальная идентичность, автобиографическая проза.

Olha Zabolotna,

assistant lecturer, Lviv National University «Lviv Polytechnic»

LEXICAL-SEMANTIC METHODS OF SHOWING THE SELF-REALIZATION OF A WOMAN IN THE NOVEL «THE BELL JAR»

Sylvia Plath was one of the most dynamic and admired poets of the twentieth century. By the time she took her life at the age of thirty, Plath already had a following in the literary community. In her ensuing years, her work attracted the attention of a multitude of readers, who saw in her singular verse an attempt to catalogue despair, violent emotion, and obsession with death.

Sylvia Plath integrated her own personal values, and her own personal life accounts into the autobiographical novel. «The Bell Jar» is the only novel by Sylvia Plath. Her prose, however, took a turn from the mediocre to the remarkable; her poetry had already taken this turn. The poet Ted Hughes, Plath's husband, described Plath's rather sudden change from talent to genius as a «plunge into herself» into the subjective, the imaginary. That the novel contains so much of «herself» was her reason for publishing it under a pseudonym. She did not want to offend anyone she knew; the characters in the novel had their counterparts in life. «The Bell Jar» makes apparent the oppressive force (at least for women) of the model of separative selfhood that dominates patriarchal culture.

Key words: discourse, feminism, conceptualization, social identity, autobiographical prose.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. «The Bell Jar» – роман, який Сильвія Плат написала в період бурхливого становлення та розвитку англо-американського та французького фемінізму. У романі прослідковуються всі головні риси західного фемінізму, такі як гендерна дискримінація, неможливість жінок вийти за рамки тієї ролі, яку нав'язує їй кероване чоловіками суспільство, культурні розриви між реальністю та бажаним, екзистенційно необхідним. Актуальність роботи зумовлена необхідністю вивчення творчої манери Сильвії Плат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роман «The Bell Jar» неодноразово був у центрі уваги лінгвістів, які різноаспектно порушували ті чи інші проблеми. Серед зацікавлених дослідників питання колізії між автономним, відокремленим суб'єктом, жіночим «я», та культурними силами й культурним середовищем, створеним за чоловічими стандартами (Diane S. Bonds); вивчення психічної хвороби, як літературного прийому задля виопуклення соціальних негараздів, перепон та бар'єрів, які домінують чоловіче суспільство створює для жінок (Paula Bennet). Проте об'єктом докладного розгляду ще не було мовно-художня відображення соціальної ролі жінки у просторі патріархальної культури в прозі Сильвії Плат.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті полягає у здійсненні комплексного аналізу особливостей самореалізації жінки у романі «The Bell Jar». Досягнення сформульованої мети передбачає розв'язання наступних завдань: виокремити основні лексико-семантичні засоби показу самореалізації жінки в романі «The Bell Jar», провести аналіз концептосфери прозових компонентів творчості авторки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зупинимося на можливості жінки зреалізуватися професійно, досягнути вищого становища за допомогою кар'єри, а не лише шляхом вдалого заміжжя. Бадді як чоловік усоблює медицину, науку, точні та перевірені знання, тоді як Естер намагається позиціонувати поезію (апріорі непотрібне та несерйозне заняття з точки зору Бадді) як соціально значущу діяльність, що може приносити не менше користі ніж «*doctoring*» *докторування*. Раціональне або ірраціональне, корисне або непотрібне – так розподіляється семантика чоловічого та жіночого в західному суспільстві середини двадцятого століття.

Розуміння кар'єрних досягнень в романі набуває гендерної конотації. Ставши мірилом благополучного життя чоловіка, розуміння успішної кар'єри по відносно жінки маркує не лише її професійні досягнення, а й вказує на якусь неспроможність в сімейному плані. Начальниця Естер, успішний редактор журналу Джей Сі, попри її професійні досягнення, сприймається присутніми як така, що позбавлена звичних жіночих радостей. Дорін вважає її «страшною як гріх» та не сексуальною. Із фамільярним сексистським глузуванням дівчина зауважує, що «її чоловік швидше за все гасить світло перед тим, як лягти поруч з нею, в іншому випадку його б вирвало». Естер також важко уявити Джей Сі без її строгого костюму та капелюха, в ліжку з чоловіком, немовби професійна сторона її життя робить неможливим особисте. Героїня бачить в керівниці образ, який кричить не збігається із розрекламованим типажем «говіркої жіночки з модного журналу, в якої нарощені вій і яка носить лежковажні прикраси» – «*She wasn't one of the fashion magazine gushers with fake eyelashes and giddy jewelry*». І це додає Джей Сі в очах Естер привабливості, оскільки у неї «є розум». На прикладі Джей Сі ми разом із Сильвією Плат спостерігаємо, що інтелектуальні можливості та кар'єрні досягнення жінки сприймаються присутніми як певна ексцентричність, з огляду на що жінка сприймається позбавленою сексуальної привабливості. Кар'єрний ріст жінки зображений як її неминуча маскулінізація. У межах американської культури 1950-х років, з присутніми їй образами домашнього затишку, професійний успіх та кар'єра виключали жінку із системи норм та правил, через призму яких формувалось уявлення про роль жінки в суспільстві. Кар'єрне зростання як концепт чоловічого світу, сприймається як атрибут чоловіка, невластивий життєвій позиції «звичайної» жінки, саме тому успішні в професійній сфері жінки вважались непривабливими. Матір Естер також відноситься до образу некрасивих жінок. За словами К. Брітзолакис (Christina Britzolakis), цей образ в романі втілює в собі найгірший з можливих світів «материнського дихання околиць» (motherly breath of the suburbs). В образі матері Естер злилися воедино дві огидні, на думку Сильвії Плат, жіночі іпостасі, пов'язані, з одного боку, з роллю домогосподарки, яка тупіє, а з іншого – з монотонним, зовсім не цікавим образом жінки-секретаря, яка стенографує чуже мовлення.

Питання особистої реалізації та її неможливості обумовлює душевну кризу Естер. Велике місто, мрія для усіх провінційних молодих дівчат розчаровує героїню, яка дуже зосереджена на власних переживаннях і гіперчутлива до зовнішніх обставин. Естер почувала себе: «... дуже тихою і дуже пустою...». Життя мегаполісу зовсім не відповідає її попереднім уявленням. Відбувається процес внутрішнього пошуку молодою жінкою прийнятної соціальної ідентичності.

Мотив сприйняття/несприйняття зовнішніх суспільних норм супроводжується використанням рекламної стилістики в тексті роману. Опис рекламного банкету, на якому отруїлась Естер та її подруги, є блискучим прикладом іронічного стилю, викривальності та навіть сатири. У цьому епізоді семантика рекламного вибудовується як несправжнє, нездорове, отруйне. В романі «*The Bell Jar*» перелік вишуканих страв відкриває перший абзац третього розділу, який присвячений опису банкету:

«... yellow-green avocado pear halves stuffed with crabmeat and mayonnaise, and platters of rare roast beef and cold chicken, and every so often a cut-glass bowl heaped with black caviar.»

... жовто-зелені авокадо, половинки груш, фаршировані крабовим м'ясом і майонезом, а також тарелі із незвичними ростбіфами і холодною курятиною, і часто кришталева чаша переповнена чорною ікрою.

Надавши цьому переліку делікатесів сильної текстової позиції з початку розділу, Сильвія Плат максимально акцентує гастрономічний опис, фокусуючи на ньому увагу читача. Воно звучить як меню дорогого ресторану та задає тон цілому розділу. Страви виглядають так, наче це збільшені малюнки делікатесів. Описуючи банкет, який влаштовує жіночий журнал «*Lady's Day*» («*Жіночий День*»), Сильвія Плат підкреслює ілюзію реклами, яка подає фіктивне як щось справжнє, істинне. Фіктивність світу реклами також викривається при порівнянні студії журналу «*Lady's Day*» («*Жіночий День*») із зовнішньою реальністю, яка знаходиться за її межами. Назва журналу справжня, але у цьому контексті вона також сприймається як соціальне приниження жінки через сприйняття її чоловіком як прикраси на кшталт страв на бенкеті. Естер відзначає, що коли після банкету вони «вийшли з яскраво освітленого офісу журналу, вулиці були сірими та туманними після дощу» (When we came out of the sunnily lit interior of Ladies' Day office, the streets were gray and fuming with rain). Багатоплановість семантики епізоду створюється і за рахунок того, що згадується одяг персоналу, одягненого в «гігієнічні білі сорочки», та «бездоганні уніформи персикового кольору», з «охайними сіточками для волосся» Співзвучність слів «гігієнічний білий» вносить образ лікарні, який пов'язаний з синонімічними мотивами чистоти та смерті. Слово hygienic гігієнічний доволі часто зустрічається в поезії Сильвії Плат, створюючи ефект незвичайної напруги за рахунок внесення в поетичний ліричний контекст професійного та холодного за конотаціями означення. Цей прикметник також продовжує семантику білого кольору, який так часто використовується в поезії Плат.

Як і в романі засновниці фемінізму Сімони де Бовуар «*Чарівні малюнки*», так і в романі Сильвії Плат через мотив нудоти вводиться бунтарський мотив протистояння вульгарності нового буржуазного середовища існування, яке активно формувалося в масовій західній культурі 1960-х років завдяки пропаганді в глянцевих журналах та рекламних роликах комфортного респектабельного стилю.

У такий спосіб мотив нудоти в романі набуває індивідуально-авторської інтерпретації та має стійкий взаємозв'язок із центральними образами поезики Сильвії Плат. Принагідно не можна не згадати роман Ж.П. Сартра «*Нудота*», 1938р., який мусив бути знайомий Сильвії Плат як студентці. Роман Сартра також використовує уявний щоденник як прийом наближення відчуттів та розмислів свого героя для читача. У творі Сартра НУДОТА стає загальною метафорою несприйняття оточуючого світу, як природи, так і людського суспільства. Герой Сартра також думає про самогубство, також має складні стосунки з коханням, пам'яттю, часом та буттям як таким. Тому наявний у романі Сильвії Плат мотив нудоти ми можемо

трактувати як вияв екзистенціальної кризи, однак поданий у феміністському варіанті. В даному випадку нудота – жіноче відштовхування не цілого світу, а саме чоловічого світу з його правилами та нормами.

Ще одним з прикладів того, як пов'язана жіноча та творча сутність Естер із сталими поглядами присутніх, є сцена фотографування Естер та інших дівчат для журналу наприкінці стажування в Нью Йорку :

«We were supposed to be photographed with props to show what we wanted to be».

When they asked me what I wanted to be I said I didn't know.

«Oh, sure you know», the photographer said.

«She wants,» said Jay Cee wittily, «to be everything».

I said «I wanted to be a poet».

«Нам слід було сфотографуватися з предметами, які символічно мали представляти те, чому кожна з нас вирішила присвятити своє життя. Коли мене запитали, ким я хочу бути, я відповіла, що не знаю. – Залиште, звісно ж ви це знаєте, – сказав фотограф. – Вона, уїдливо сказала Джей Сі, хоче стати усім на світі відразу. Тоді я заявила, що хочу стати поетесою».

У цьому уривку Сильвія Плат показує дихотомію життєвого вибору Естер – бути усім відразу і бути поетесою. Невипадково фотограф не вірить, що Естер не знає про свої бажання. З чоловічої точки зору жінка не може не знати свого призначення – адже все так просто: вийти заміж і народжувати дітей. Тому-то і Бадді Віллард у сцені в лікарні, коли він пропонує Естер стати «місіс Бадді Віллард» не очікує відмови, до того ж саме з такою аргументацією, і спочатку думає, що у нього є суперник. Однак Естер говорить: «Я ніколи не збираюся виходити заміж». – «I'm never going to get married». І у відповідь є реакція чоловіка: «Ти збожеволіла. Але ти це зміниш своє рішення». – «Ніколи. Я твердо вирішила». – «You're crazy», Buddy brightened. «You'll change your mind» – «No. My mind's made up».

Роман подає роздуми Естер не прямо хронологічно, нелінійно, і тому її думки виникають як спогад, як реакція на ті чи інші зовнішні подразники. Як зазначається, для жіночої автобіографічної прози, чим безумовно є роман Сильвії Плат, характерним є те, що «у формальній структурі тексту замість часової нарративної послідовності подій реалізується емоційна послідовність» [1, с. 546]. От і у розділі 7 є дуже короткий, але показовий для самої Сильвії Плат набір метафор. Описуючи своє уявне заміжжя з Костянтином, Естер подає побутово одноманітний алгоритм поведінки «ідеальної дружини» – вранішній ритуал сніданку, прибирання помешкання, коли сама жінка залишається неприбраною, у нічній сорочці і бігуді. Значущим тут є проставлення «цікавого, захоплююче цікавого дня» чоловіка на роботі, поза домом, та виснажливої одноманітності домашньої роботи, яка не визнається як причина для втоми. Отже, висновок Естер (і самої авторки): «Це уявлялось жахливим, даремно витраченим життям для молодого дівчини, яка п'ятнадцять років поспіль вчилася на відмінно» – «This seemed a dreary and wasted life for a girl with fifteen years of straight A's».

Підсилює це несприйняття саме такого втілення окресленої суспільним дискурсом ролі жінки дегуманізація образу дружини, яке подається на прикладі матері Бадді – місіс Віллард:

«Once I was visited... I found Mrs. Willard braiding a rug out of strips of wool from Mr. Willard's old suits. She'd spent weeks on that rug, and I had admired the tweedy browns and greens and blues patterning the braid, but after Mrs. Willard was through, instead of hanging the rug on the wall the way I would have done, she put it down in place of her kitchen mat, and in a few days it was soiled and dull and indistinguishable from any mat you could buy for under a dollar in the five and ten.»

And I knew that in spite of all... man secretly wanted her to flatten out underneath his feet like Mrs. Willard's kitchen mat.

Під час одного з моїх візитів ... я побачила, що місіс Віллард тче килимок, розпустивши для цього кілька старих килимків містера Вілларда. Вона витратила на це заняття кілька тижнів, і я щиро захоплювалась візерунком з коричневих, зелених та синіх ниток, але, завершивши роботу, місіс Віллард замість того, аби повісити килимок на стіну, як вчинила б я на її місці, поклала на кухонну підлогу як підстилку під ноги, і вже через кілька днів він став таким же брудним, неприємним і безликим, як будь-яка дешевизна, яку можна придбати на долар, навіть п'ять на долар, а то й з десяток.

І я зрозуміла, що у глибині душі.... Чоловік хоче лише того, аби його дружина стала стелитися йому під ноги як кухонний килимок місіс Віллард.

Асоціації заміжжя як стану, коли жінку використовують інструментально, підкреслюється експресивними лексичними прийомами, якими авторка супроводжує цей пасаж: *кинутий під ноги килимок, брудний, безликий, дешевизна*. Ці асоціації можна знайти і у віршах Плат, зокрема в «The Applicant» (Претендент), де утилітарне ставлення до жінки подається напрочуд виразно.

На перший погляд може здатися, що такі погляди головної героїні- протагоніста Сильвії Плат є проявом незрілості, інфантилізму Естер, оскільки їй мріється про кар'єру, славу, незалежне існування без наявних для цього підстав. Але це заперечується тими фрагментами роману, де Естер жорстко оцінює власні можливості, розуміє, як складно досягти успіху. Естер визнає, що має позбутися своїх честолюбних помислів стати письменницею, і стати звичайною вчителькою англійської мови та літератури, але й цих вимог є «велика кількість», і будь-яка учениця міського коледжу знає набагато більше. Отже молода дівчина не дає собі ради з неможливістю досягнути омріяного суспільного успіху та вимушеністю прийняти звичну для інших, однак нестерпну для неї роль «звичайної жінки». Антитезовими до традиційної ролі підлеглої, не-виразної, замкненої у сімейному світі жінки в романі є два образи працюючих жінок. Одна з них – Тереза, родичка і водночас сімейний лікар родини Естер. Саме Терезі Естер відверто зізнається у своїх стражданнях, тобто Сильвія Плат акцентує довіру як ключове поняття для героїні. Цей образ є епізодичним, однак значущим є ставлення Естер: «Вона мені подобалася. Було в ній щось шляхетне. І, на додачу, інтуїція» – «I liked Teresa. She had a gentle, intuitive touch». Інший – це доктор Нолан, молода, струнка жінка, психіатр у приватній клініці, куди привезли Естер, і яка також змогла викликати почуття довіри попри тяжкий психологічний стан Естер. Саме доктор Нолан може розглядатися як образ зреалізованої професійно жінки, до того ж у такій неочікуваній для Естер професії як психіатрії, що не втратила жіночості та привабливості на відміну від Джей Сі. Інтонанції, якими супроводжуються сцени з доктором Нолан, є повністю протилежними тим, де зображується доктор Гордон. Протиставлення чоловічого та жіночого світу на прикладі цієї пари персонажів Сильвія Плат показує за допомогою акцентуації жорстокості, поверховості, несерйозності та непрофесіоналізму психіатра Гордона. Опис невдалої

та надзвичайно болісної для пацієнтки електрошокотерапії, проведеної доктором Гордоном, у порівнянні з діями докторки Нолан, її людяністю та компетентністю, спростовує очевидність домінування чоловіків у професії. Нам видається, що саме така метафоричність, а не лише біографічні конотації прози Сильвії Плат, є надзвичайно важливими для розуміння концептуалізації жіночого та чоловічого у романі «The Bell Jar».

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Попри проведений нами аналіз прозових компонентів творчість Сильвії Плат потребує подальшого дослідження. Вважаємо плідними для літературно-культурологічного аналізу вивчення впливу творчості авторки на загальний корпус жіночої літератури другої половини XX століття.

Література:

1. Жеребкіна Ирина. Феминистская литературная критика. – Введение в гендерные исследования. Учеб.пособие. ч. I. / Под ред. И.А Жеребкиной. Харьков: ХЦГИ, 2001. 708 с. С. 545–561.
2. Усі цитування здійснюються за виданням: Plath S. *The Bell Jar*. – Harper Perennial Modern Classics, 2013. 288 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Britzolakis, Christina. *Sylvia Plath and the theatre of mourning*. Oxford: Claredon, 1999. 264 p.
Diane S. Bonds *The Separative Self in Sylvia Plath's The Bell Jar*. *Women's studies*, Vol. 18, No. 1, May, 1990. URL <http://www.sylvia-plath.de/plath/bonds.html>
2. Smith S. *Attitudes Counterfeiting Life: The Irony of Artifice in Sylvia Plath's The Bell Jar*. Sylvia Plath, Harold Bloom, ed. New York, 1989.